

Könyvtár szakosok pályamotivációs vizsgálata

Pillanatfelvétel négy könyvtárosképző intézmény nappali tagozatos hallgatói körében

TÓTH Máté

Bevezetés

A 2003–2007 közötti időszak egyik kiemelt stratégiai céljaként fogalmazódott meg a könyvtáros életpálya vonzóbbá tétele, melynek legfőbb oka, hogy „Képzett és elkötelezett, a partnerséget, a könyvtárhatalmát szem előtt tartó könyvtárosok nélkül nem végezhető el a könyvtárügy korszerűsítése.”¹ A romló presztízs elleni fellépés, illetve a korszerűsítés egyik kulcsterülete a képzés,² melynek során meg lehet kedveltetni a könyvtárosságot, vonzó karrierlehetőséget kínálva a fiataloknak.

2004 tavaszán a Könyvtári Intézet kutatási és szervezetfejlesztési osztálya országos vizsgálatot indí-

tott útjára azzal a célkitűzéssel, hogy fényt derítsünk négy fő kérdésre:

- ⊗ Mi vonzza jelenleg a fiatalokat a könyvtár szakra?
- ⊗ Mely tantárgyakat, mely munkafolyamatokat kedvelik meg a hallgatók a képzés során?
- ⊗ A képzés befejezését követően könyvtárosként szeretnének-e elhelyezkedni?
- ⊗ A képzés milyen irányban befolyásolja karrier-elképzeléseiket?

A teljes felmérés a fentiekre kapott válaszok mellett bővebb tanulságokkal is szolgált, melyek ismeretése meghaladná e tanulmány kereteit.

A vizsgálat eredményeiből először egy minden adatot, illetve minden megkérdezett valamennyi választ tartalmazó kutatási jelentés készült. Ezt az anyagot külső szakértők, továbbá a Könyvtári Intézet oktatási, illetve kutatási és szervezetfejlesztési osztálya munkatársainak bevonásával a „*Könyvtáros pálya vonzóbbá tétele*” munkabizottság értékelte és a publikáláshoz sok esetben nélkülözhetetlen megjegyzéseket fűzött. Ezúton is megköszönöm valamennyi kollégának a vitában való részvételt és a kritikákat, amelyek nélkül csak szegényesebb formában láthatott volna napvilágot e tanulmány.³

A kutatás

Négy hazai könyvtárosképző intézmény első- és utolsó éves nappali tagozatos első alapképzésben résztvevő hallgatói körében végeztünk kérdőíves felmérést. A vizsgálatban a Debreceni Egyetem, az Eötvös Loránd Tudományegyetem főiskolai és egyetemi könyvtári tanszéke és a Berzsenyi Dániel Főiskola könyvtártudományi tanszéke vett részt. Teljességre törekvően igyekeztünk bevonni a vizsgálatba valamennyi nappali első alapképzésben résztvevő elsőéves és végzős hallgatót, de egyrészt a kérdőív kitöltésének önkéntessége, másrészt (különösen az egyetemi szintű képzésben résztvevők esetében) az óralátogatás esetlegessége miatt, sajnos nem sikerült valóban mindenkit elérni.

Az elsősoket és a végzősoket egyidejűen vizsgáltuk.

1. Ezzel egyrészt képet kaphattunk arról, hogy a képzésben eltöltött idő mennyire befolyásolja a hallgatók karrierelképzeléseit, amennyiben feltételezzük, hogy a két évfolyam beiskolázási ideje (4, illetve 5 év) alatt általánosságban nem változnak annyit a hallgatók elképzelései, hogy ne vonhatnánk le belőle következtetéseket és a kettő között kimutatható különbségeket a képzés hatásaként regisztrálhatjuk.

2. Amennyiben a két évfolyam megkérdezettjeire, mint két különböző háttérrel, elképzelésekkel a szakra érkező csoport képviselőire tekintünk (és sok tekintetben erre van is okunk), akkor a két minta közötti különbség okát külső körülményekben és nem a képzés befolyásában kereshetjük.
3. Számolnunk kell azzal a tényezővel is, hogy a könyvtár szakon tapasztalható nagymértékű „le-morzsolódás” miatt torzulnak az adatok, hiszen ilyenkor a minta összetétele jelentős mértékben megváltozhat.

A különbségek lehetséges okai közül az elsősök és a végzősok válaszai közötti eltérések értelmezéséhez a leginkább megfelelő kiválasztása a kutató felelőssége, és várhatóan termékeny vitákat eredményez majd. Az ún. követéses vizsgálat elvégzésére időhiány miatt nem volt lehetőség ebben a stratégiai ciklusban (2003–2007), bár ugyanezeket a kérdéseket négy, illetve öt év múlva a jelenlegi elsősoknek még fel lehet tenni és azokból a válaszokból nagy biztonsággal már csak a képzés hallgatókra tett befolyására lehet majd következtetni. A jelen vizsgálati adatok alapján levont következtetések csupán a témával kapcsolatos preconcepcióink megerősítései lehetnének, így semmiképpen nem lehetne azokat komolyan venni.⁴ A tanulmányt elsősorban gondolatébresztésnek és egy későbbi vizsgálat előkészítésének tekinthetjük.

Az elsőévesek kérdőívén 17, a végzősokén 20 kérdés szerepelt. Ezekből hármat csak a végzősoknek tettünk fel, kettő nem hozott értékelhető eredményt az elsőévesek körében, kettőt pedig különbözőképpen fogalmaztunk meg a két évfolyam számára.

A kérdőívben szereplő kérdések hét témakörre oszthatók:

- ☞ a hallgatók szociológiai összetétele,
- ☞ pályamotiváció,
- ☞ leginkább kedvelt tanegységek, munkafolyamatok,

- ☒ könyvtári gyakorlat,
- ☒ spontán érdeklődés,
- ☒ általános attitűd,
- ☒ elhelyezkedési tervek.

A kérdőív első hat kérdéséből a minta szociológiai összetételére kaptunk választ (nemi és életkori megoszlás; egy-, vagy kétszakos képzésben tanul-e; mi a másik szakja, amennyiben kétszakos; rendelkezik-e egyéb felsőfokú végzettséggel; amennyiben igen, milyen diplomája van). Ezt követte a pályamotiváció kérdése (miért döntött úgy, hogy a könyvtár szakra jelentkezik), majd a legkedveltebb

fogalmazhatták meg a következő kérdésre adott válaszban (elsőévesek 12., végzősök 15. kérdése). És végül, a végzés utáni elhelyezkedési terveikről, a kívánt foglalkozásról, munkahelyről, munkaköréről nyilatkozhattak. (elsősök 13–17., végzős hallgatók 16–20. kérdése)

A minta szociológiai összetétele

Összesen 160 kérdőív érkezett vissza, ebből 106 első-, 54 pedig végzős hallgatótól, intézményenként a következő megoszlásban:

Intézménytípus	Város	Elsőéves	Végzős	Összesen	
				Város	Intézménytípus
Főiskola	Budapest	10	11	21	104
	Szombathely	64	19	83	
Egyetem	Budapest	18	13	31	56
	Debrecen	14	11	25	
Összesen:		106	54	160	160

tanegységekre, munkafolyamatokeá (8. és 9. kérdés) kérdeztünk. A könyvtári gyakorlat fontos szegmense a képzésnek, erről szerzett tapasztalataikról kérdeztünk a végzős hallgatókat a 10. kérdésben. A spontán érdeklődésre, a szakma iránti elkötelezettség mértékére következtethetünk a konferenciákon való részvételből, abból, hogy olvassa-e a kötelező irodalmon túl a könyvtáros szakmai folyóiratokat, jelent-e már meg szakirodalmi publikációja, illetve ismeri és használja-e a könyvtári munkával, könyvtártudománnyal kapcsolatos elektronikus forrásokat, adatbázisokat, honlapokat (elsőévesek 10–11., végzősök 11–14. kérdése). A könyvtárossággal, könyvtárosképzéssel szembeni általános attitűdöt

A táblázatból látható, hogy nagyobb számban vannak képviselve a mintában a főiskolások, az elsőévesek, városok szerint pedig a vidékiek és azon belül is kimagaslóan a szombathelyiek. Az első és végzős válaszadók száma közötti óriási különbségben a felsőoktatásnak a legutóbbi években zajló el-tömegesedését szemlélhetjük.

A nemek arányával kapcsolatos következtetések levonásához célszerűbb lenne egy nagyobb (akár teljes) mintán elvégezni a kutatást, de a tények regisztrálása ezen 160 válaszadó alapján is érdekes lehet.

Nem	Intézmény-típus	Elsőéves	Végzős	Összesen	
				Intézmény-típus	Nem
Lány	Főiskola	52	19	71	116
	Egyetem	26	19	45	
Fiú	Főiskola	22	11	33	44
	Egyetem	6	5	11	
Összesen		106	54	160	160

A teljes mintában 27,5% a fiúk aránya. Az egyetemi képzésre jelentkezők között ennél kicsit alacsonyabb: kevesebb, mint 20%, a főiskolások között kicsit magasabb: 32%. Az elsőéveseknél 26%, a végzősöknél 30%.

Az elmúlt évtizedekben megfigyelhető volt a könyvtáros szakma elnőiesedése. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ (KMK) 1988-ban publikált szociológiai vizsgálata szerint a '80-as évek Magyarországon a könyvtárosok 87%-a volt nő és mindössze 13%-a férfi. Akkor további elnőiesedésre következtettek az egyes nemeken belüli korosztályi összetételből.⁵ A fenti számokat nézve következtethetnénk arra is, hogy a tendencia megfordult, ahogyan az számos nyugat-európai országban és az Egyesült Államokban is megfigyelhető volt az utóbbi években.⁶

Ha azonban a KMK felmérésében közölt iskolázottsági adatokat is hozzátesszük a fenti adatokhoz, akkor mindenképpen árnyaltabb véleményt kell, hogy kialakítsunk, ugyanis a 13%-ot kitevő könyvtárosi munkakörben dolgozó férfi 46%-ának volt egyetemi végzettsége, szemben a nők 19%-ával. Fő-

iskolai végzettség tekintetében már az 1980-as években is a nők vezettek (41%-uk végzett főiskolát, szemben a férfiak 32%-ával).⁷ Hogy jelenleg a két intézménytípus közül miért a magasabb szintű könyvtárosképzésben nagyobb a nők aránya, nehéz lenne megmondani. Újra jelzem, a minta kisebb annál, mint hogy messzemenő következtetéseket vonhatnánk le belőle a nemek arányával kapcsolatosan, ráadásul kérdéses, hogy a különböző nemű könyvtár szakosok azonos arányban lesznek ténylegesen könyvtárosokká vagy sem. Jelen vizsgálati eredményeket, melyek hallgatókra vonatkoznak hiba lenne összehasonlítani a gyakorló könyvtárosok körében végzett kutatások adataival, így fenti eszmefuttatásomat csupán gondolatébresztésnek szánom. A könyvtárosok körében tapasztalható nemi aránnyal kapcsolatos átfogó vizsgálat – bár az angolszász szakirodalomban nagy hagyományai vannak (gender studies) – Magyarországon még nem született.

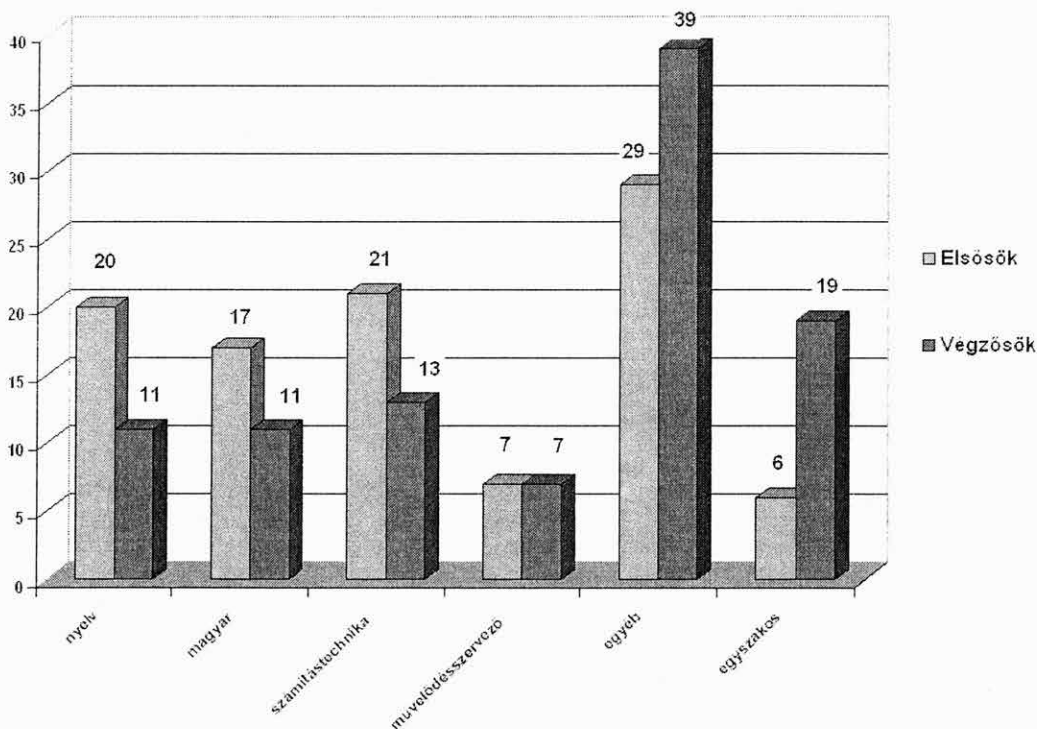
Az életkori összetétel szintén nem ad okot különösebb vizsgálódásra:

Intézmény-típus	Székhely	Átlagéletkor			
		Elsőévesek		Végzősök	
Főiskola	Budapest	20,8	20,5	25,1	23,5
	Szombathely	20,5		22,6	
Egyetem	Budapest	19,6	19,5	27	25,9
	Debrecen	19,4		24,5	
Összesen:		20,2		24,6	

Ahol magasabb az átlagéletkor, az rendszerint annak tudható be, hogy egy-egy hallgató sokkal (akár évtizedekkel) idősebb a többiekénél, ami sokat torzít a számtani közép megállapításakor.

Érdeemes hosszabban időzni a szakpárosítások eredményein, amely sokat elárul a diákok érdeklődési köréről. A minta valamennyi elsőéves hallgatóját informatikus-könyvtáros képzésre vették fel, szemben az utolsó évesekkel, akik közül csupán a debreceniek (11 fő) jártak ilyen típusú képzésre. A szak elnevezése – és vele együtt a képzés várható tartalma – jelentősen befolyásolhatja a hallgatók egyéb irányú érdeklődését, így nem meglepő, hogy mind a szakpárosítások, mind a pályaválasztás motivációjának vizsgálatakor számolni kell ezzel a tényezővel.

Pozitív változások tanúi lehetünk. A modern könyvtárosnak mind a hazai szakemberek körében készült nagyszabású vizsgálat,⁸ mind a külföldi szakirodalom alapos tanulmányozása szerint⁹ a globalizálódó világban felértékelődő új tudástartalmakkal, kompetenciákkal kell bírnia: a hagyományos könyvtárosi ismereteken túl beszélni valamely idegen nyelven és jártasnak lenni az információtechnológiában. Egyre kevesebben vannak az évtizedek óta tipikusnak nevezhető „magyar-könyvtár” szakosok, míg öröndetesen emelkedik a könyvtár mellett számítástechnikát (informatikát) és nyelvszakot választók aránya. A vizsgált minta alapján a művelődésszervezők aránya nem változott az elmúlt években. Az újonnan beiskolázott könyvtár szakosok nagyobb arányban fognak rendelkezni azokkal az új kompetenciákkal, melyek nélkülözhe-

1. ábra
Tipikus szakpárok változása (%)

teltenek a digitális kor által a szakmánk elé állított új követelmények szempontjából.¹⁰ Hogy teljes legyen a szakválasztásról alkotott képünk, a következő két táblázatban közlöm az elsőévesek és a végzősök által választott szakok teljes listáját.

zött, akik azt válaszolták, hogy egyszakosok, minden bizonnyal hibásan töltötték ki a kérdőívet, ugyanis ez a jelenleg érvényben lévő képzési rendszerben nem lehetséges.

A nappali alapképzésben tanulmányokat folytató

Természettudomány	Földrajz	2	28	26%
	Számítástechnika - informatika	19		
	Matematika	7		
Bölcsészettudomány, Társadalomtudomány	Angol	17	73	69%
	Francia	1		
	Háztartásökönómia	3		
	Kommunikáció	1		
	Latin	1		
	Magyar	16		
	Művelődésszervező	10		
	Művészettörténet	1		
	Német	5		
	Olasz	1		
	Rajz	3		
	Szociológia	1		
	Történelem	10		
Nincs másik szakja		5	5	5%
Összesen:		106	106	100%

Az elsőévesek által választott szakok

A végzősök között nagyobb arányban vannak a természettudományos szakot választók, ami vélhetően annak az eredménye, hogy a kötelező kétszakos képzés bevezetése a vizsgált mintán belül elsősorban a bölcsészkarokat érintette. Az elsőévesek kö-

hallgatók közül összesen három rendelkezik már egy másik intézményben szerzett diplomával: egy tanító, egy művelődésszervező és egy gyermek és ifjúságvédelmi asszisztens található közöttük.

Természettudomány	Biológia	2	19	35%
	Fizika	2		
	Földrajz	3		
	Számítástechnika - informatika	4		
	Matematika	8		
Bölcsészettudomány	Magyar	7	25	46%
	Művelődésszervező	4		
	Történelem	5		
	Török filológia	1		
	Angol	5		
	Német	2		
Van másik szakja, de nem írta be:		1	1	2%
Nincs másik szakja:		9	9	17%
Összesen:		54	54	100%

A végzősök által választott szakok

Pályamotiváció

Fontos kérdés lehet a továbbiakban, hogy mi vonzza a hallgatókat a könyvtár szakra. Feltételeztük, hogy a végzősök emlékeznek még rá, hogy évekként elelőtt milyen motivációs tényezők alapján döntöttek úgy, hogy erre a szakra jelentkezzenek, és az azóta eltelt időszak nem szépítette meg vagy tette esetleg „borúsabb színezetűvé” a múltat.

A kérdésre alternatív válaszlehetőségeket adtunk, melyek közül többet is meg lehetett jelölni okként, ekkor azonban be kellett számozni azokat fontossági sorrendben. Az alternatív válaszlehetőségeket egyrészt külföldi hasonló felmérésekből vettük át, másrészt saját tapasztalat alapján, az egyetemen az utóbbi években hallott mondatokat, hasonló kérdésekre adott válaszokat adtuk meg itt zárt válaszlehetőségek formájában. Amennyiben valaki többet húzott alá, de nem jelölte meg a sorrendet, úgy valamennyi választ első választásnak tekintettük. Ezzel

vállaltuk, hogy némileg torzulnak az adatok, ugyanakkor ezzel a megoldással egyetlen válaszadó véleménye sem veszett el, hiába nem az útmutatásnak megfelelően töltötte ki a kérdőívet. (Ennek a megoldásnak tudható be, hogy az első helyen megjelölt válaszok száma meghaladja a válaszadók létszámát.)

A válaszlehetőségeket csoportosítottuk. Az első csoportba kerültek azok a válaszok, melyek alapján az *érzelmi alapú motivációra* következtethetünk, amikor a hallgató szereti a könyveket, a könyvtár légkörét, és ezért döntött úgy, hogy könyvtár szakra jelentkezik. A második csoportba kerültek azok a válaszok, amelyek alapján arra következtettünk, hogy *nem tudatos pályaválasztás* eredményeként végzik jelenleg a könyvtár szakot: nem vették fel oda, ahova szeretett volna menni, kellett egy akármilyen második szak, vagy egy akármilyen diploma. A harmadik csoport válaszlehetőségei *tudatos pályaválasztásra* utalnak. A negyedik csoportban szerepel-

nek azok a válaszok, melyek valamilyen *előzményre utalnak*: korábban is dolgozott már könyvtárban, illetve valamelyik szülő könyvtáros. Végül, az ötödik csoport válaszlehetőségei az „*egyéb okok*” összefoglaló elnevezést kaphatná. Itt helyet kapott

egy válaszlehetőség, ami egy valótlan állítást tartalmaz (könnyen el lehet helyezkedni könyvtáros diplomával) és egy másik, ami adott esetben igaz lehet, más esetekben nem (a tanszék jó hírve miatt).

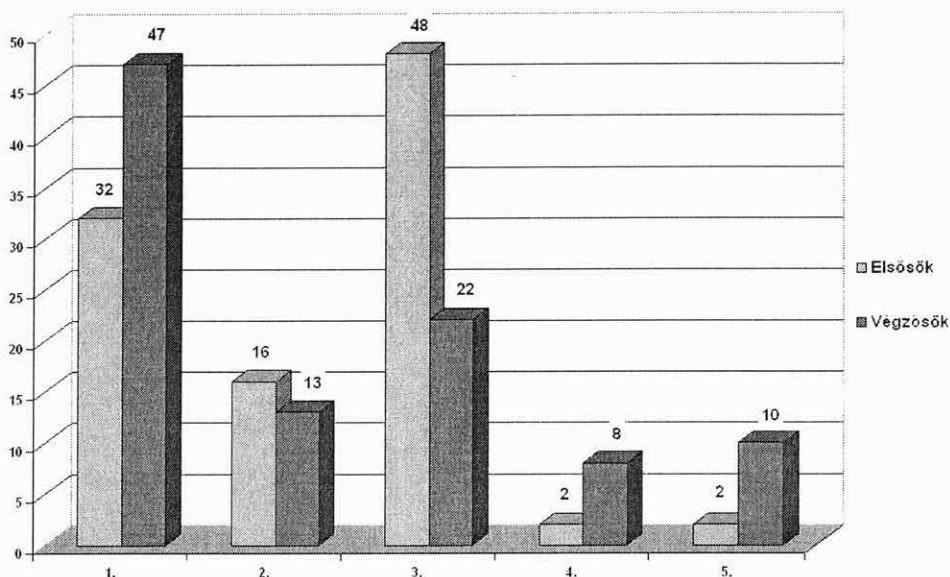
ELSŐÉVESEK		Első választás				Többi választás					
		db		%		100% -ban	db		%		100% -ban
1.	Szeretem a könyveket	32	47	30	44	32	14	31	15	33	37
	Szeretem a könyvtár légkörét	15		14		17	18				
2.	Nem vettem fel arra a szakra, ahová elsősorban szerettem volna menni	8	23	8	22	16	1	17	1	18	21
	Kellett egy második szak	13		12		14	15				
	Kellett egy akármilyen diploma	2		2		2	2				
3.	Szeretnék könyvtárban dolgozni	10	70	9	67	48	8	27	8	27	33
	Informatikai érdeklődésem vezetett ide	33		32		7	7				
	Szeretnék emberekkel foglalkozni	21		20		7	7				
	Jó karrierlehetőséget látok a könyvtáros szakmában	6		6		5	5				
4.	Dolgoztam már korábban könyvtárban	0	3	0	3	2	0	2	0	2	2
	Valamelyik szülőm könyvtáros	3		3		2	2				
5.	Könyvtáros diplomával könnyen el lehet helyezkedni	0	3	0	3	2	2	6	2	6	7
	A tanszék jó hírve miatt jöttem	3		3		1	1				
	Egyéb	0		0		3	3				
Összesen:		146	146	139	139	100	83	83	86	86	100

Az elsőévesek pályaválasztási motivációi

VÉGZŐSÖK		Első választás				Többi választás					
		db		%		100% -ban	db		%		100% -ban
1.	Szeretem a könyveket	20	29	37	54	47	27	46	50	85	44
	Szeretem a könyvtár légkörét	9		17			19		35		
2.	Nem vettek fel arra a szakra, ahová elsősorban szerettem volna menni	1	8	2	15	13	2	10	4	19	10
	Kellett egy második szak	6		11			7		13		
	Kellett egy akármilyen diploma	1		2			1		2		
3.	Szeretnék könyvtárban dolgozni	5	14	9	25	22	9	27	17	50	26
	Informatikai érdeklődésem vezetett ide	4		7			5		9		
	Szeretnék emberekkel foglalkozni	4		7			7		13		
	Jó karrierlehetőséget látok a könyvtáros szakmában	1		2			6		11		
4.	Dolgoztam már korábban könyvtárban	2	5	4	10	8	6	11	11	20	10
	Valamelyik szülőm könyvtáros	3		6			5		9		
5.	Könyvtáros diplomával könnyen el lehet helyezkedni	1	6	2	12	10	1	10	2	18	10
	A tanszék jó hírneve miatt jöttem	3		6			5		9		
	Egyéb	2		4			4		7		
Összesen:		62	62	116	116	100	104	104	192	192	100

A végzősök által felidézett pályaválasztási szempontok

A konkrét választásokat követően nézzük meg az egyes kategóriákban született eredményeket elsőéves és utolsó éves hallgatónkénti bontásban:

2. ábra

A pályamotiváció összetevői évfolyamonkénti összehasonlításban az első választások %-os megoszlása alapján

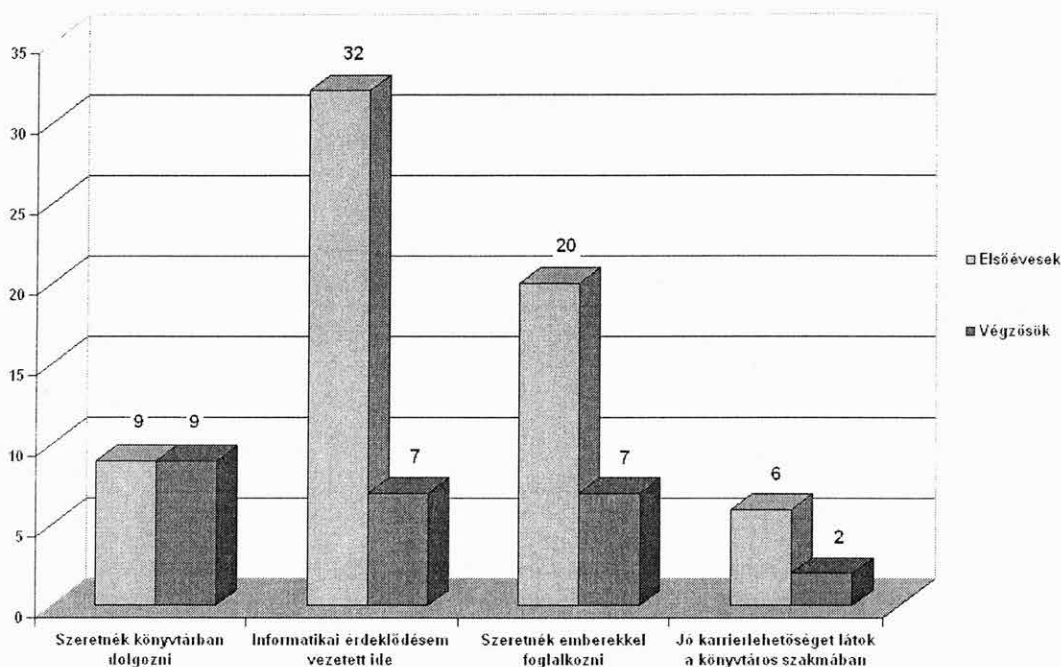
Az első választásokat vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a két évfolyam válaszaik között óriási különbség van. Az eredmények azt sugallják, hogy az elsősök majdnem fele tudatos pályaválasztás eredményeként jelentkezett könyvtár szakra, szemben a végzsősök alig egynegyedével. Mivel azonban több „első választás”-t is megengedtünk a vizsgálatban, mindez azt jelenti, hogy az elsőévesek kétharmadánál tudatos pályaválasztásra utaló motívumok is szerepet játszottak a jelentkezéskor. A végzsősöknél ugyanez pontosan a minta felénél volt jelen.

Az érzelmi motiváltság dominanciáját több hasonló párhuzamos külföldi vizsgálat is kimutatta az Egyesült Államok gyakorló könyvtárosai,¹¹ szlovén egyetemi hallgatók¹² és brit posztgraduális tanulmányokat folytató szakemberek körében¹³ egyaránt.

Az érzelmi motiváltság szerepe csökkent a 4–5 évvel ezelőtt beiskolázott hallgatókhoz képest, míg sajnálatos módon a minden tudatosságot nélkülöző módon pályát választók aránya is nőtt. Az egyéb okok igen kevésbé játszanak szerepet a választás-

ban. A meghatározott kategóriák önkényességére hívom fel a figyelmet, mielőtt túlságosan merész következtetéseket vonnánk le a fenti adatokból. Ha az első- és utolsó évesek összes választait tartalmazó táblázatban elemezzük a 3. kategórián belül az első helyen választott motívumokat, akkor mindjárt közelebb kerülünk az igazsághoz.

A diagramból világosan kirajzolódik, hogy a 2004-ben beiskolázott elsőéves hallgatók esetében az informatikai érdeklődés és az emberekkel való foglalkozás igénye nő meg drasztikus mértékben. Ez összhangban van a szakirodalom által már sokszor megfogalmazott „jövő könyvtárosa” víziókkal. A két markáns szerep, amelyek szakmánknak a közeljövőben feltétlenül fel kell vállalni: a professzionális információs szakemberé és a szociális munkásé. Az első a növekvő és napról-napra bonyolultabbá váló információs labirintusban kalauzolja a felhasználókat, a második pedig a közkönyvtárat egy mindenki számára demokratikusan elérhető közösségi interakciós térré alakítja. A két kategória ter-

3. ábra
A tudatos pályaválasztás motivációs összetevői (%)

mészetesen erősen ki lett sarkítva, és a két vállalando társadalmi szerep „szélsőértékeit” hivatott jelezni.

Az informatikai érdeklődés nagyobb hangsúlyvaló jelenléte valószínűleg nagymértékben annak tudható be, hogy a két évfolyam beiskolázása között eltelt időszakban „informatikus-könyvtáros” szakká nevezték át a korábban csak „könyvtár” szakként meghirdetett programot. Bár az információtechnológia jelenléte a könyvtárakban és a szakemberképzésben már hosszú évek óta folyamatosan erősödik, feltételezhető, hogy az elnevezés megváltozása nyomán szívesebben választották a szakot informatika iránt fokozottabban érdeklődő diákok.

Legkedveltebb tárgyak, legvonzóbb munkafolyamatok

A két évfolyamnál kétféleképpen tettük fel ezeket a kérdéseket. A végzős hallgatók esetében arra kérdeztünk rá, hogy mennyire keltették fel az érdeklődésüket az egyes – a képzésben szereplő – tanegységek, illetve a gyakorlat során megismert könyvtári munkafolyamatok, míg az elsőéveseknek a várakozásaikról kellett nyilatkozniuk. Egytől ötig terjedő skálán kellett értékelni az egyes tárgyakat, munkafolyamatokat, illetve „x” jellel jelölni, ha semmilyen várakozása és végzősök esetében tapasztalata nincs az adott tanegységgel, munkafolyamattal kapcsolatosan. A két eredmény csak bizonyos korlátokon belül hasonlítható össze, hiszen míg az elsőéve-

seknek csak a tanegység címe, a végzősöknek a már megszerzett tapasztalatok is rendelkezésre álltak az értékeléshez.

Amennyiben a két évfolyamot két különböző háttérrel, elképzelésekkel a szakra érkező csoport képviselőinek tekintjük, úgy az utolsó oszlopban található változásokat az időben eltelt 4–5 évnek tulajdoníthatjuk, és a különbségekre való magyarázatot is külső hatásoknak tudhatjuk be.¹⁴ Amennyiben

feltételezzük, hogy a külső környezeti hatásoktól független a beiskolázott hallgatók érdeklődése (azaz 4–5 évvel ezelőtt ugyanolyan érdeklődésű hallgatókat vettek fel, mint a vizsgálat elvégzésekor), akkor a két évfolyam hallgatói által adott válaszokat a tanszéken eltöltött évek hatásaként kell regisztrálnunk. A különböző évfolyamokra járó hallgatók pályamotivációjának markáns különbözőségei szerint ez utóbbinak van kisebb létjogosultsága.

Tárgy	Elsőévesek			Végzősök			Változás	
	értékelés	„x”		értékelés	„x”		értékelés	„x” (%)
		db	%		db	%		
Bibliográfiai leírás és katalogizálás	3,09	8	8	2,96	-	0	-0,13	-8
Tájékoztatás, információforrások	3,7	1	1	4,2	-	0	+0,5	-1
Információs rendszerek	3,54	5	5	3,53	1	2	-0,01	-3
Osztályozás, információkereső nyelvek	3,29	6	6	3,06	-	0	-0,23	-6
Könyvtári és információmenedzsment	3,77	4	4	3,49	1	2	-0,28	-2
Olvasásszociológia	3,25	4	4	4,04	9	17	+0,79	+13
Olvasápszichológia	3,45	3	3	3,98	13	24	+0,53	+21
Olvasáspedagógia	3,32	2	2	3,89	19	35	+0,57	+33
Könyv- és könyvtártörténet	3,66	1	1	3,31	-	0	-0,35	-1
Sajtótörténet	3,75	3	3	3,24	8	15	-0,51	+12
Nyomdászattörténet	3,26	6	6	3,44	6	11	+0,18	+5
Webszerkesztés	4,18	3	3	3,79	7	13	-0,39	+10
Üzleti- és céginformáció	3,51	10	9	3,34	22	41	-0,17	+32
Számítástechnikai ismeretek	4,09	4	4	3,91	-	0	-0,18	-4
Könyvtáros szaknyelv	3,26	8	8	3,19	17	31	-0,07	+23
Könyvtárgépesítés	3,44	10	9	3,66	16	30	+0,22	+21
Adatbázisépítés	3,36	6	4	3,32	1	2	-0,04	-2
Információs brókeri ismeretek	3,42	8	8	3,46	26	48	+0,04	+40
EU információ	3,71	4	4	3,75	26	48	+0,04	+44
Internetes keresési technikák	4,27	3	3	3,9	3	6	-0,37	+3
Kommunikációelmélet	3,63	3	3	3,31	9	17	-0,32	+14
Gyermekkönyvtári munka	3,71	3	3	3,88	20	37	+0,17	+34
Összesen (átlagértékek)	3,58	4,77	4,68	3,56	9,27	17,23	-0,02	+12,55

A legkevésbé népszerű tárgyak a táblázat alapján az elsősök körében (hangsúlyozom csak a cím alapján) a bibliográfiai leírás és katalogizálás, továbbá az olvasásszociológia. A végzősök szintén nem szeretik a könyvtári feldolgozómunkához kapcsolódó ismereteket, ugyanis a két legrosszabb átlag a bibliográfiai leírás és az osztályozás tantárgyak kapták. Ennél is érdekesebb lehet a legnépszerűbb tárgyak listája az egyes évfolyamokon. Míg az elsőévesek az informatikával kapcsolatos tárgyakat találták a legérdekesebbeknek, így az internetes keresési technikák, a webszerkesztés és a számítástechnika kapták a legmagasabb osztályzatokat, addig a végzősöknél csupán a tájékoztatás és az olvasásszociológia kaptak négyesnél erősebb osztályzatot, illetve az olvasáspszichológia jelentősen megközelítette azt alulról.

A képet nem módosítja teljes egészében, de egy kicsit árnyalja azon tárgyak listája, melyek megítélése a legnagyobb változáson ment át. Az olvasás-ku-

atáshoz köthető olvasásszociológia, -pszichológia, -pedagógia az a három tárgy, amelyet a végzősök szeretnek sokkal jobban, mint az elsősök. Fordítva ugyanezek a sajtótörténet, a webszerkesztés és az internetes keresési technikák tárgyak. Meglepő az előzmények ismeretében, hogy a sajtótörténet sokkal érdekesebbnek tűnik az elsősök szemében, mint a végzősöknél.

Érdeklösség, hogy a két évfolyam által adott összes osztályzatok átlagértékeiben minimális (összesen 0,02) a különbség. Mindent egybevetve a legalacsonyabb osztályzatot a végzősök adták a bibliográfiai leírásnak (2,96), a legmagasabbat pedig az elsőévesek az internetes keresési technikáknak (4,27).

A leginkább kedvelt munkakörökre szintén zárt kérdések formájában kerestük a választ. Gyakorló könyvtárosokkal egyeztetve határoztuk meg a könyvtári munka munkafolyamatokra való ezen egyedi szegmentálását.

Munkafolyamat	Elsőévesek			Végzősök			Változás	
	Értékelés	„x”		Értékelés	„x”		Értékelés	„x”
		db	%		db	%		
Szerzeményezés, deziderálás	2,99	35	33	3,33	6	11	+0,34	+22
Szerzeményezés, ügyvitel	2,8	16	15	3,04	4	7	+0,24	-8
Formai feltárás	3,14	13	12	3,26	1	2	+0,12	-10
Feltárás elektronikus katalógusban	3,63	6	6	3,64	7	13	+0,01	+7
Tartalmi feltárás	3,58	9	8	3,44	6	11	-0,14	+3
Dokumentáció	3,3	7	7	3,27	13	24	-0,03	+17
Olvasószolgálat	3,66	3	3	4,65	3	6	+0,99	+3
Tájékoztatás	3,87	1	1	4,52	2	4	+0,65	+3
Könyvtárközi kölcsönzés	3,73	6	6	3,12	17	31	-0,61	+25
Összesen (átlagértékek):	3,44	10,67	10,11	3,61	6,56	12,11	+0,17	+2

A legnépszerűtlenebb munkafolyamatok az elsőéveseknél a szerzeményezés ügyviteli része, ezt követi a deziderálás, majd a formai feltárás. A végzősök szintén a szerzeményezés ügyviteli részét tartják a legkevésbé érdekfeszítő könyvtári munkának, ezt követi a könyvtárközi kölcsönzés és a formai feltárás. A legérdekesebbnek talált munkafolyamatok között is akad hasonlóság, ugyanis a tájékoztatás és az olvasószolgálat mindkét évfolyam esetében benne van a 3 leginkább kedvelt között, az elsősöknél a könyvtárközi kölcsönzés, a végzősöknel pedig az elektronikus katalógusban való feltárás „társaságában”.

A tízből mindössze három olyan munkafolyamat van, melyet az elsősök érdekesebbnek találnak, mint az utolsó évesek: a könyvtárközi kölcsönzés, a tartalmi feltárás és a dokumentáció. A végzősök sokkal érdekfeszítőbbnek találják az olvasószolgálatot, a tájékoztatást és a szerzeményezésből a dezideráták böngészését. Valamennyi értékelést összesítve a végzősök majdnem két tizeddel jobb osztályzatot adtak a könyvtári munkafolyamatoknak, mint a frissen beiskolázott társaik. Ennek magyarázatát abban kereshetjük, hogy a könyvtár szakra jelentkezőknek meglehetősen kevés ismeretük van magáról a könyvtári munka természetéről, munkafolyamatairól. Ezt támasztja alá az ismeretlenséget, a különösebb várakozások hiányát jelölő „x”-ek összesítése.

Az elsőévesek összességében sokkal bátrabban nyilatkoztak korábban a tantárgyokról, mint később a munkafolyamatokról. Könnyebben vállalták, hogy egy tárgyat, ismeretkört minősítsenek, mint egy munkafolyamatot. Azt gyaníthatjuk, hogy a könyvtáros munkafolyamatokról való minimális ismeretanyaggal, és nem elkötelezetten könyvtárosnak készülve jelentkeznek a diákok az egyetemeken, főiskolák könyvtár tanszékeire. A pályamotiváció kapcsán ismertetett tudatos választás inkább a tanulandó ismeretek köréig terjed, de nem foglalja magá-

ban a tényleges könyvtári munka irányába való orientációt.

Az ismeretkörök, melyek iránt érdeklődnek a diákok, és a leginkább kedvelt munkafolyamatok közötti összefüggés abban ragadható meg, hogy a bibliográfiai leírás (formai feltárás) mindkét vonatkozásban a legkevésbé népszerű. A leginkább kedvelt munkafolyamat és az ahhoz kapcsolódó tantárgy (tájékoztatás) szintén mindkét vonatkozásban az elsők között van.

Szakmai gyakorlat

Egyetlen vonatkozásban kértük a hallgatókat, hogy értékeljék a képzést, a gyakorlat oldaláról. Kérdésünket csak az utolsó éveseknek tettük fel a következő formában:

„10. Szakmai fejlődése szempontjából értékelje 5-ös skálán a főiskola/egyetem által szervezett szakmai gyakorlatot!

(5-öst adjon, ha nagyon hasznosnak találta, 1-est, ha egyáltalán nem tartotta hasznosnak! Válaszát indokolja néhány mondatban!)”

Az értékelések átlaga 4,07 lett, képzőintézményenként erős szórásban. Legmagasabbra a szombathegyi főiskolások értékelték a gyakorlatot, míg a legalacsonyabb osztályzatok a budapesti egyetemisták körében születtek.

A szöveges indoklásokból összegyűjtöttük valamennyi szereplő motívumot, azokat csoportosítottuk, a válaszokat tipizáltuk, majd a típusok mentén összegeztük az előfordulások számát intézménytípusonkénti és nemenkénti bontásban.

Tipikus válaszok	Főiskola		Egyetem		Össze- sen
	Fiú	Lány	Fiú	Lány	
Megismerhettük a szakma igazi oldalát	3	2	1	1	7
Ismeretségek köttettek	1	2	0	0	3
Az elmélet után végre gyakorlatban is kipróbálhattuk a könyvtárosságot	2	8	2	6	18
Eldönthettük, hogy tényleg szeretnénk-e könyvtárosok lenni	1	2	1	0	4
Pozitív általánosság	5	4	1	8	18
Nem minden munkafolyamatba nyertünk betekintést	0	2	0	7	9
Szervezési hiányosságok voltak	0	3	0	2	5
Negatív általánosság	0	2	0	4	6
Hiányzik az indoklás	1	0	1	2	4

Mind az osztályzatokból, mind a válaszokból azt lehet sejteni, hogy alapvetően pozitív élmények kötődnek a kötelező könyvtári gyakorlathoz, bár a konkrét válaszokat végigolvasva találunk igen markáns kritikákat is:

- „Igazán nem sokat tanultam belőle, főleg a rakárban rendeztem a könyveket, pecsételtem és ragasztottam.”
- „Nem tanultam semmit, de legalább unalmas volt.”
- „Egyhangú munka volt és túl hosszú időszakot ölelt fel. Hamar megtanultam mit kell csinálni, és a fennmaradó időben csak ingyen dolgoztam.”

Többen is kifogásolták, hogy nem minden munkafolyamatba nyertek betekintést, és néhányan szervezési hiányosságokat is tapasztaltak. Sok hallgató írta, hogy leginkább a gyakorlókönyvtártól függ, hogy milyen színvonalú ez a képzés.

- „Gond volt, hogy egy-egy könyvtárban csak rövid ideig voltam, nem tudtam belefolyjni a munkába, nem láttam át az egész intézményt. Volt

olyan hely, ahol szinte semmit nem kellett csinálni.”

- „Jó szakmai gyakorlatot szereztem, de főleg a könyvtárközi kölcsönzésben vettem részt és ez valójában engem nem érdekelt.”
- „Akár az ország legjobb könyvtáraiba is eljuthattunk, de volt rá példa, hogy az érkezésünkről nem is tudtak. Erre érdemes lenne odafigyelni.”

Többségben vannak ezekkel szemben a pozitív megnyilatkozások:

- „A gyakorlat révén szerettem meg a szakmát.”
- „Az elméletet legtöbbször a gyakorlat során érzetem igazán „elsajátítottnak”. Érthetőbbé, szebbé vált a könyvtáros munka.”
- „Szinte minden lehetséges munkakört kipróbálhattunk. Nemcsak(!) könyvtári intézményben végeztük a gyakorlatot.”

A legtöbb vélemény azt emelte ki, hogy az elméletben megtanultakat ki lehetett próbálni a gyakorlatban, és ezáltal érthetőbbé vált a könyvtár működése, az egyes tárgyak értelmet nyertek néhány hét alatt.

- „A tanórán tanult információk jobb megértése és „élesben” alkalmazása sokat segített a tanulmányaimban.”
- „Az elméletben tanultakat ki lehetett próbálni gyakorlatban. Végre valami hasznos! Sokkal többet tudtam meg, mint a 4 év során, ráadásul a könyvtárak tényleges működését is megismerhettem.”
- „Rálátást kaptam az elmélet gyakorlatban való hasznosítására. A gyakorlati tapasztalatok segítettek az eddig tanultak egészben látásához. Érdekes tapasztalatokat szereztem.”

Egyesek számára ekkor vált nyilvánvalóvá, hogy valóban szeretnének-e könyvtárosok lenni, így a gyakorlat a tényleges pályaválasztásban is sokat segített.

- „Betekintést nyerhettünk a könyvtáros szakma valódi életébe. Megismertük a könyvtárak munkafolyamatait és ezáltal eldönthettük, hogy akarunk-e ezzel foglalkozni vagy sem.”
- „A gyakorlaton nyilvánvalóvá vált, hogy megtalálom a keresett könyveket, tudok (sokszor szakszerűbb) forrásokat adni, mint amit keresnek. Végül kiderült, hogy azok sem ellenszenvesek, akiknek szükségük van ezekre a forrásokra.”

Többen említették, hogy a gyakorlatok során szerzett ismeretségek segítenek az elhelyezkedésben.

- „Fontos, hogy elméleti ismereteinket gyakorlat során is alkalmazzuk. Fontos ismeretségek születhetnek.”
- „A szakmát igazán a gyakorlatok során lehet elsajátítani; Fontos, hogy ismeretségeket lehet szerezi a gyakorlatok során, amely később állásajánlatokhoz is vezethet.”

Az a tény, hogy az elsőévesek jórészt úgy érkeznek könyvtár szakra, hogy nagyon kevés fogalmuk van a szakmáról, a munka természetéről, illetve az, hogy a szakmai gyakorlat során többnyire pozitív impulzusokat kapnak azt sejteti, hogy a tanszékek által szervezett szakmai gyakorlat nagy szerepet ját-

szik a könyvtárosság iránti elkötelezettség kialakításában.

Spontán érdeklődés, önkéntes részvétel a szakmai közéletben

A konferenciákon való önkéntes részvétel, a szakajtó figyelemmel kísérése és a szaklapokban való publikálás jelzi, hogy a hallgató mennyire elkötelezett a könyvtárosság iránt, mennyire van meg benne a spontán érdeklődés a szakma irányában. A spontán érdeklődés kialakításában kétségtelenül nagy szerepe van a könyvtárosképző intézményeknek, a tanároknak is.

Az elsősöknek és az utolsó éveseknek is feltettük azt a kérdést, hogy vettek-e már részt könyvtáros konferencián, szakmai napon, egyéb szakmai rendezvényen; amennyiben igen, milyen rendezvényen, és honnan értesültek róla.

Az elsőévesek közül egyetlen hallgató válaszolt igenel, ő az édesanyjától hallott az adott rendezvényről. A végzős hallgatóknak, azonban több mint a fele nyilatkozott úgy, hogy vett már részt életében szakmai rendezvényen (57%), sőt sok esetben többen is. Meglepő módon ezek aránya az egyetemeken összesen 42%, míg a főiskolákon 70%, tehát vizsgált a főiskolákon különösen nagy hangsúlyt fektetnek a szakmai konferenciákon való részvételre, és ezáltal a szakmai közéletben való aktív részvételre buzdítanak. A következő táblázat adhatja meg a magyarázatot a jelenség miéértjére, mely azt szemlélteti, hogy a diákok milyen forrásokra támaszkodva értesülnek a különböző szakmai rendezvényekről.

Intézménytípus	Tanszék, tanárok	Könyvtár (külső)	Internet	Ismerős, barát, rokon stb.
Főiskola	40	1	1	-
Egyetem	3	2	2	3
Összesen	43	3	3	3

A főiskolákon a diákok jellemző módon a tanáraikra, és egyéb tanszéki forrásokra támaszkodnak,

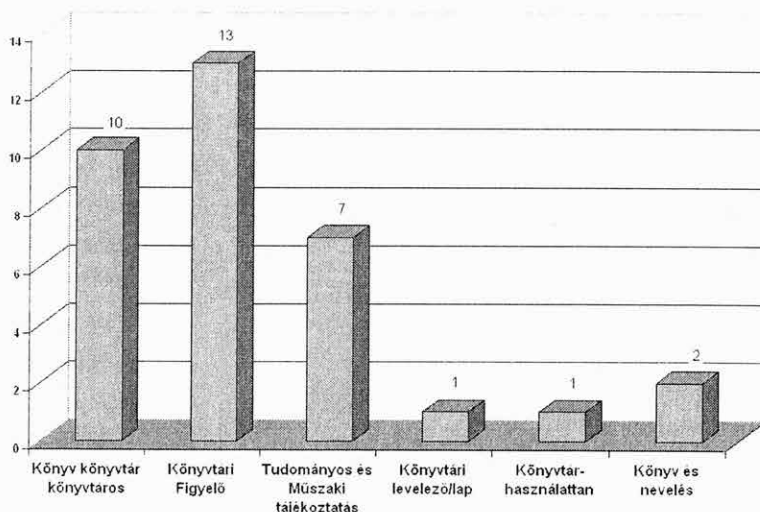
Szintén megkérdeztük (ezt kizárólag a végzősöktől), hogy szokták-e olvasni a könyvtáros szaklapo-

Intézménytípus	Székhely	Igen	Nem
Főiskola	Budapest	4	7
	Szombathely	9	10
Egyetem	Budapest	4	9
	Debrecen	3	8
Összesen		20	34

amikor részt vesznek egy rendezvényen, míg az egyetemisták döntően külső forrásból értesülnek a szakma eseményeiről. Azt feltételezhetjük, hogy az egyetemeken nem helyeznek akkora hangsúlyt a tanszékek tanárai arra, hogy szakmai rendezvényeken való részvételre buzdítsák hallgatóikat, akik viszont a főiskolásoknál nagyobb arányban keresik önállóan az utat, hogy megtegyék ezt.

kat a kötelező irodalmon felül, és amennyiben igen, mely lapokat forgatják előszeretettel. Az előző kérdéshez hasonlóan a főiskolások tűnnek aktívabbnak ezen a téren is, bár a „nem” válaszok aránya az ő esetükben is magasabb valamennyi képzőintézményben.

Az egyes lapok olvasottsága az igennel válaszoló végzős hallgatók körében a következőképpen alakult:

4. ábra
Az egyes könyvtári folyóiratok olvasottsága a végzős könyvtár szakosok körében

1996-ban nyíregyházi könyvtáros hallgatónak tették fel ugyanezt a kérdést, amire körülbelül hasonló válasz érkezett. Viszonylag kevés hallgató olvas szakirodalmat a kötelező olvasmányokon kívül, akik közül legtöbben a *Könyvtári Figyelőt* forgatják.¹⁵

A végzős hallgatóktól érdeklődtünk a szakirodalmi publikációikról is. Az 54 fős mintából mindössze

A kérdés után zárt válaszlehetőségeket kínáltunk fel a diákoknak, amelyek közül a rájuk leginkább jellemző választ kellett aláhúzniuk. A zárt válaszlehetőségek a könyvtáros hivatáshoz való vonzódás, illetve annak teljes elutasítása közötti fokozatokat jelenítette meg. A következő táblázat a két évfolyam összehasonlításában mutatja a válaszok százalékos megoszlását:

Hol szeretne elhelyezkedni?	Elsőévesek		Végzősök	
	Válaszok	%	Válaszok	%
Könyvtárban szeretnék dolgozni	15	14	23	43
Iskolai könyvtárban és mellette pedagógusként szeretnék dolgozni	19	18	12	22
Könyvtárban fogok dolgozni, ha nincs más lehetőség	12	11	9	17
Semmiképpen sem szeretnék könyvtárban dolgozni	6	6	2	3
Nem tudom, még nem döntöttem el	54	51	8	15
Összesen	106	100	54	100

négyen vannak, akik dicsekedhetnek valamilyen nyomtatásban megjelent írással, közülük hárman a szombathelyi főiskola információbróker szakirányára járnak, egy fő pedig az ELTE Bölcsészettudományi Karára. Valamennyi szombathelyi hallgató cikke az információbrókerség témakörében íródott.

Elhelyezkedés

A kutatás legérdekesebb kérdése volt talán, hogy a szak elvégzését követően könyvtárban kívánnak-e elhelyezkedni a diákok vagy sem. Az elsősöknek és a végzősöknek ugyanabban a formában tettük fel a következő kérdést:

A diploma megszerzését követően Ön könyvtárban szeretne-e elhelyezkedni?

Jelentős különbségek vannak a két évfolyam válaszai között. Mivel a külső körülményekben (mint például a könyvtáros szakma társadalmi megbecsültsége) jelentős változások nem történtek az elmúlt 5 évben, a különbségeket a képzés hatásaként regisztrálhatjuk. A számok azt sugallják, hogy a hallgatók nagyobbik része úgy érkezik a könyvtár szakra, hogy nem tudja eldönteni, hogy szeretne-e könyvtárban dolgozni. Azok között, akiknek már valamennyire kialakult elképzelésük van a jövőjük-ről, többségben vannak, akik könyvtárban, illetve könyvtárban és mellette pedagógusként szeretnének elhelyezkedni.

A végzősöknel csupán 15% azok aránya, akik nem döntöttek a jövőjük-ről, jelentős mértékben megnő viszont azoké, akik könyvtárban kívánnak elhelyezkedni. Csökken a könyvtáros hivatás lehetőségét is kizáró hallgatók aránya. Az optimistább magyarár-

zat szerint ez azt bizonyítja, hogy a képzés betölti azon funkcióját, hogy megszerettesse a könyvtáros szakmát a hallgatókkal. Feltételezhetjük azonban azt is, hogy mivel nem azonos mintán végeztük el a kutatást, a különbség a lemorzsolódásnak köszönhető, és a végzősök között már nem szerepelnek azok a hallgatók, akik elkezdték a könyvtár szakot, de abbahagyták tanulmányaikat. A dilemmára egy követéses vizsgálat adhatja meg a választ, addig egyik magyarázat mellett sem törhetünk lándzsát felelősséggel.

Ugyanezen problémával szembesülhettünk a következő kérdés kapcsán, melyet csak azoknak kellett kitölteni, akik elsősorban nem könyvtárban szeretnének elhelyezkedni. Erre az elsőéveseknek 78%-a, a végzősöknek pedig kevesebb mint a fele (44%) válaszolt. A kérdésben olyan egyéb alternatív karrierlehetőségeket adtunk meg zárt kérdések formájában, amelyek tipikusnak mondhatók könyvtáros diplomával.

Az elsőévesek sokkal nagyobb arányban gondolkodnak könyvtáros szakmán kívül eső karrierról. Azok viszont, akik nem könyvtárban képzelik el a jövőjüket, hasonló arányban oszlanak meg az elképzelt egyéb karriert illetően.

Végül, ejtsünk néhány szót az áhított munkakörökről. A hallgatókat megkérdeztük, hogy amennyiben könyvtárban kívánnak elhelyezkedni, milyen munkakörben dolgoznának a legszívesebben. A kérdőív zárt válaszlehetőségeket kínált fel, ezekből kellett választani, és végül megjelölni azt, amelyik a leginkább közel áll hozzájuk.

Ha nem könyvtárban kíván elhelyezkedni, akkor hol?	Elsőévesek		Végzősök	
	Válaszok	%	Válaszok	%
A másik szakomnak megfelelő állást szeretnék	34	41	11	46
Könyvkereskedésben, antikváriumban szeretnék dolgozni	3	3	-	0
Önálló információs szakemberként (információbrókerként) szeretnék elhelyezkedni	14	17	2	8
Egyéb könyvekkel, információval kapcsolatos munkát szeretnék	4	5	3	13
Egyéb	4	5	1	4
Még nem döntöttem el	24	29	7	29
Összesen	83	100	24	100

A leginkább áhított munkakör	Elsőévesek		Végzősök	
	Válaszok	%	Válaszok	%
Gyarápító	3	3	1	2
Feldolgozó	3	3	3	5
Olvasószolgálatos	23	25	22	41
Tájékoztató	4	4	11	20
Dokumentátor/bibliográfus	5	5	2	4
Hálózati könyvtárak koordinátora (módszertanos)	4	4	1	2
Rendszerkönyvtáros/informatikus	36	39	8	15
Könyvtármarketinges	14	16	5	9
Egyéb	1	1	1	2
Összesen	93	100	54	100

Ezt a kérdést csak azoknak tettük fel, akik szeretnének könyvtárban dolgozni. A végzősöknél ugyan egy kis hányada korábban azt nyilatkozta, hogy semmiképpen sem szeretne könyvtárban elhelyezkedni, mégis erre a kérdésre a végzősök közül mindenki válaszolt, míg az elsősök közül, az utasításnak megfelelően eljárva, 12% kihagyta ezt a kérdést.

A fentiek alapján újfent arra következtethetünk, hogy a képzés pozitívan befolyásolja a hallgatók könyvtáros szakmával szembeni attitűdjét, azonban ezen a ponton újra felmerülhet a kérdés: vajon nem a nagy arányú lemorzsolódás okozza-e, hogy a végzősök közül már csak nagyon kevesen utasítják el a könyvtárosságot, mint lehetséges életpályát? Erre szintén csak egy követéses vizsgálat adhatja meg a tényleges választ.

Amint a legnépszerűbb tanegységeknél és a gyakorlaton leginkább kedvelt munkafolyamatoknál is észrevehettük, a végzős hallgatóknál most is a tájékoztatás és az olvasószolgálat, azaz a hagyományos könyvtári tevékenységek bizonyultak a legnépszerűbbnek, ezt követi egy 15%-os réteg, akik informatikusként szeretnének elhelyezkedni. Az elsőéves válaszadóknak 39%-a szeretne informatikus lenni,

25% dolgozna szívesen olvasószolgálatosként, majd a könyvtármarketinges munkakört elsősorban óhajtók 16%-os csoportja következik. Mind az elsőévesek, mind a végzősök között nagyon népszerűtlen a gyűjteményszervezés és a feldolgozó munka.

A könyvtáros szakmával, és a szakkal szembeni általános attitűd

Bár az eddigiek alapján is következtethetünk a diákok könyvtáros szakmával szembeni általános attitűdjére, de a legárnyaltabb képet az „Ajánlaná-e másoknak is a könyvtár szakot?” kérdésre adott válaszok alapján rajzolhatunk. A kérdést a hallgatók kétféleképpen értelmezték. Sokan közülük a könyvtáros szakmára értette, mások a tanszéküket kívánták minősíteni vele. Az eldöntendő kérdésre adott választ követően ki kellett fejteniük azt is, hogy miért ajánlanák, illetve miért nem. Az igen-nem válaszok százalékos aránya a következőképpen alakult intézménytípusonkénti bontásban:

Ajánlaná-e másoknak is a könyvtár szakot? (%)	Elsőévesek			Végzősök		
	Igen	Nem	Nincs válasz	Igen	Nem	Nincs válasz
Főiskola	77	15	8	93	7	0
Egyetem	69	19	12	71	25	4

Az elsősök mind az egyetemeken, mind a főiskolákon hasonló attitűdökkel érkeznek a könyvtár szakra. A képzés végén azonban már markáns különbségeket találunk a két intézménytípus között. A főiskolákon kevesebb, mint felére csökken azok száma, akik nem ajánlanák másoknak is a szakot, az egyetemeken ezzel szemben arányuk határozottan nő.¹⁶ A válaszadóknak meg is kellett indokolniuk, hogy miért ajánlanák, illetve miért nem ajánlanák a szakot másoknak. Évfolyamonkénti bontásban idézek néhány jellemző példát mind az „igen”-ekre, mind a „nem”-ekre.

1. *Elsőéves – „igen”*: A legjellemzőbb indok az volt, hogy a könyvtár szakon a hagyományos műveltségi elemek mellett kifejezetten piacképes számítástechnikai ismereteket, informatikát is lehet tanulni.

- „A kulturális életben soha nem lesz elhanyagolható ez a tudás, amit itt lehet megszerezni. Első sorban(!) itt a könyvtártörténeti és ehhez kapcsolódó témákra gondolok. Ezen kívül az informatikai képzést igen hasznosnak találok.”
- „Széles körű tájékozottságot nyújt, hiszen mind a könyv- és könyvtárismeret, mind az informatika terén képzettséget biztosít, ez utóbbi pedig nagyon fontos a mai világban.”
- „A hagyományos könyvtári munkával kapcsolatos ismeretek mellett számítástechnikai ismereteket is szerezhetünk, így „igazi” pályaválasztáskor többféle lehetőség közül lehet választani.”

– „Igen, mert érdekes tantárgyaink vannak. Más területen is lehet hasznosítani.”

Többen kiemelték, hogy olyan érdekes dolgokat lehet tanulni a könyvtár szakon, amelyek miatt érdemes ide jelentkezni.

- „Nagyon érdekes és változatos a szak. Sok mindent megtudhatunk a könyvekről, az ókori kultúrákról és az emberek olvasási szokásairól.”
- „Azért ajánlom, mert érdekes dolgokat tanulhat meg az ember, fontos információkat tudunk meg. Leköti a figyelmet.”
- „Mert ha nem is ebben a munkakörben fognak elhelyezkedni, az órákon akkor is több olyan érdekes információt hallhat, ami nem válik kárára.”

Vannak, akik szerint az ott tanító tanárok, illetve a kis szak jellegéből adódó családi légkör miatt érdemes könyvtár szakra járni:

- „A tanszéken kellemes a légkör, a tanárok odafigyelnek a diákokra, problémák esetén segítséget nyújtanak. A leadott tananyagok érthetőek, világosak.”
- „Mivel kb egy-2 hete tanulok itt, ajánlani nem merném; annyit nem tudok róla. Az tetszik, hogy kevés hallgató van, jobb így a légkör, mintha lennének 100-an.”
- „Mert több idejárom diáktól hallottam, hogy az itt előadó tanárok korrektek (s ez nagyon fontos).”

Többen úgy adták meg a választ, hogy körülírták, milyen típusú embereknek ajánlanák. Ezzel a bennük élő „könyvtároskép”-be engedtek

betekintést. Bár e tanulmánynak nem tartozik szorosan a témájához, érdekességképpen talán érdemes néhány mondat erejéig megemlékezni ezen tapasztalatokról is. A leggyakoribb válaszok szerint a könyvtáros művelt és szeret olvasni, segít az embereknek, kellemes légkörben dolgozik, a humán érdeklődése mellett a technológiával is „barátságban” van. A könyvtáros az írott kultúra ápolója és továbbhagyományozója, így fontos szerepet tölt be a társadalomban.

- *„Akinek érdeklődése van a könyvek iránt és szeret olvasni, ajánlanám a könyvtár szakot. Szerintem könyvtárban dolgozni érdekes munka lehet.”*
- *„Attól függ, az illető mennyire van barátságban a könyvtárban üldögéléssel, (mekkora az „ülőképessége”), mennyire elszánt és tudásvágyó.”*
- *„Mert szerintem ez egy olyan foglalkozás, amivel segíteni lehet a többi embernek, kommunikálni, információt szolgáltatni; és kellemes közösségben lehet dolgozni.”*
- *„Annak, aki szereti a csendes helyeket és szeret emberekkel foglalkozni.”*
- *„Igen, abban az esetben, ha humán érdeklődésű, de a számítógépekhez, informatikához elhivatottságot érez.”*
- *„Fontosnak tartom, hogy gyarapodjon a szakképzett kultúra ápolók tábora. A jövőnek szüksége van az írott kulturális örökségre.”*

A mintának csak egy kis része volt, aki ilyen típusú válaszokkal burkoltan a benne élő könyvtárosképbe is betekintést engedett, így hiba lenne következtetések levonására vállalkozni. Azt mindenesetre megállapíthatjuk e néhány mondat alapján is, hogy az embereknek való segítségnyújtás, a kultúráközvetítés, az információk sűrűjében való eligazodás képessége a könyvtáros legfőbb attribútumai az elsőéves könyvtár szakos hallgatók szerint. Ez összhangban van

az eddigi hazai könyvtárszociológiai vizsgálatok eredményeivel.¹⁷

Többen hangot adtak azon tapasztalatuknak, hogy míg a könyvtáros szakmát a széles rétegek unalmas és elavult területnek tartják, a képzésben szerzett első tapasztalatok éppen ennek az ellenkezőjéről győzték meg őket.

- *„4 heti óralátogatás után érdekesebbnek tartom, mint amilyenre számítottam. Bonyolultabb szakma ez, mint ahogyan a legtöbben azt gondolják. Úgy gondolom, hogy nagy jövője is van, mert információforrásra, könyvekre mindig szükség lesz és a könyvtári munka mindig fejlesztésre szorul majd, ez egy dinamikus terület.”*
2. Elsőévesek – „nem”: Általánosan jellemző, hogy inkább a nemleges választ adóknál hiányzott az indoklás, így viszonylag kevésbé tudjuk pontosítani a képet, mint a pozitív viszonyulás esetében. Sőt sok esetben, ahol van is indoklás, azt üres szellemeskedésnek tekinthetjük:
- *„Mert van jobb is. Olyan, amihez nem kell latin.”*
  - *„Nem szeretek embereket döntéseikben befolyásolni.”*
- Három olyan indoklást fogalmaztak meg, amelyek valamiféle következtetéshez is vezethetnének. Ezekből egy a néhány hét alatt szerzett tapasztalatok alapján a tananyaggal szemben fogalmaz meg kritikát, kettő pedig a későbbi elhelyezkedési nehézségekre vonatkozik:
- *„Túl sok dolgot akarnak megtanítani, ami szerintem felesleges.”*
  - *„Mert így is túlképzés van a szakmában.”*
  - *„Nem, mert elhappolják(!) az esetleges munkalehetőségeket a jövőben.”*

3. Végzősök – „igen”: A pozitív attitűdökkel rendelkező végzős hallgatók sok tekintetben hasonló véleményeket fogalmaztak, mint elsőéves társaik, bár jellemzően sok évvel a hátuk mögött, sokkalta árnyaltabban. Az ő esetükben is jellem-

ző volt a szak piacképességének hangsúlyozása. Egyben, érthető módon, az ő figyelmük már sokkalta inkább a könyvtáros diplomával való elhelyezkedésre, a munkára irányul és nem a szakon eltöltött időre.

- „Mert jól használható a számítógépes és ehhez kapcsolódó képzése. Bölcsészkaron ez a legpiacképesebb szak, egész sok helyen elhelyezkedhet vele könyvtáron kívül is (!). A megújult könyvtáraknak (nagy) jövője van. Könnyű szak”
- „A tantárgyak – kevés kivétellel – érdekesek, s hasznukat lehet venni nemcsak könyvtáros, hanem más munkakörben is (HTML, adatbázis-építés). Tanári szak mellé azért kiváló párosítás, mert a könyvtár „megmentheti” a pedagógust a kiégetéstől. A szak az információs brókeri ismeretek oktatásával piacképes és változatos elfoglaltságot, munkát kínálhat.”
- „Mert lehetőséget biztosít az elhelyezkedésre, hasznos információkat és készségeket ad, Az üzleti szféra felé történő nyitással jövedelmezővé fog válni.”
- „Sokoldalú ismeretszerzéshez nyújt lehetőséget a képzés, rálátást kapunk sokféle tudományterületre, megismerjük magával a tudománnyal kapcsolatos ismereteket. Kellemes munkahelyi környezetre és sok emberi kapcsolatra számíthatunk a későbbiekben. Van lehetőség a szakmai felemelkedésre is és a csendes, szorgalmas munkára is.”

Több végzős hallgató szerint a könyvtár szakon szerzett ismeretek a mindennapi életben való eligazodásban is nagy segítségére lehet az embernek, amivel elsősorban napjaink információs környezetében való könnyedebb eligazodásra utaltak.

- „Mert egy kettős érdeklődésű (informatikai és humán) személy egy ilyen jellegű szak elvégzése után hasznos ismereteket szerezhethet ah-

hoz, hogy később az élet számos területén „otthon legyen”.

- „Hasznosnak érzem azokat, amiket itt tanítanak. Azoknak is ajánlom, akik nem a szakmában akarnának dolgozni, mert bárki szeretne tudományos kutatást folytatni, jó ha tudja mit merre és hogyan talál meg.”
- „Az élet sok területén tudja hasznosítani a megszerzett ismereteket.”
- „Abszolút az információszerzési technikák, lehetőségek magasabb fokú tudásának elsajátítása érdekében.”

A szakon eltöltött évekről is kellemes emlékek maradtak egyesekben. Többen kiemelték a tanáraikkal való jó kapcsolatot, a kellemes légkört, az emberi kapcsolatokat.

- „A könyvtáros szak tanári kara kiváló, nagyon nagy tudású, kötelességtudó, emberséges. Vagyis csupa jó mondható el róluk.”
- „Nekem nagyon felkeltette az érdeklődésemet, jó irányban csalódtam. Nagyon sok tantárgyat tanulunk, melyeket a hétköznapi életben is jól tudunk hasznosítani. Nagyon jó a légkör a tanszéken, barátságosak, segítőkészek a tanárok.”
- „Ezen a szakon barátságos a légkör, a hallgatók ismerik egymást és a tanárok személyesebb viszonyban vannak a hallgatókkal.”
- „Én nagyon sokat tanultam oktatóimtól, nemcsak a szakmai ismeretek terén, hanem emberségből is.”

A végzősöknel is előtűnik a sorok közül néhány esetben a hallgató könyvtárosképe. Itt a mellett, hogy az elsősökéhez nagyon hasonló kép rajzolódik ki, hangsúlyossá válik a hivatástudat, a szakma iránti elkötelezettség motívuma, mint a jó könyvtáros fontos jellemzője. Néhány válaszadó a mellett, hogy ajánlaná a szakot (és a szakmát) néhány negatívumra is felhívna a figyelmet.

- „Magát a szakot ajánlom azoknak, akik szeretik a könyveket, a könyvtár légkörét, a nyugalmat. Ezen- kívül a tájékoztatási és más segédletekkel jobban boldogulhatnak az információk rengetegében.”
  - „Mert könnyű szaknak tartják, miközben nem az. De elsősorban azoknak ajánlanám, akik szeretnek könyvekkel és emberekkel foglalkozni.”
  - „Azoknak, akikben van elkötelezettség a szakma iránt. Ha nem akar ezen a területen dolgozni, akkor válasszon másik szakot.”
  - „De csak olyannak, akiben látok érdeklődést, ill. az ismeretség alapján alkalmasnak tartom ilyen munkavégzésre. Ajánlanám, mert én szeretem ezt a szakmát, szeretnék ezzel foglalkozni, nekem örömet jelent könyvtárosként dolgozni.”
  - „Erre a kérdésre nem lehet egy választ adni. Igen, ajánlanám, ha ilyen érdeklődésű az ember. De nem ajánlanám, ha az a szempont, hogy mennyit keres vele, vagy hogy milyen a szakma társadalmi megítélése.”
  - „Annak ajánlanám, aki szereti a könyveket és tud az emberekkel bánni. Megtanulhat gyorsan utánajárni számos információnak. Némi számítástechnikai tudásra is szert tehet.”
4. Végzősök – „nem”: Sajnos a végzősök nemleges válaszainál is a legtöbb esetben hiányzott az indoklás. Egyetlen esetben találkozhattunk azal, hogy a szakmában való elhelyezkedés nehézségei miatt nem ajánlaná valaki a szakot, a többi indoklás inkább az oktatást, illetve a saját tanszékét bírálta:
- „nehéz elhelyezkedni ebben a szakmában.”
  - „A tanszék irányítását, működését nem tartom bizalomgerjesztőnek. Az oktató tanároknak csak kis hányada tapasztalt, magas szakmai színvonalú. A szakirodalom, amit elvárnak a tanszéken nem található meg a könyv-

tárban, anyagilag nem megfelelő az ellátás. Informatikai oktatás terén is elég szervezetlen, bár ez fejlődik.”

- „Nem tartom elég színvonalasnak az oktatást és magát a tananyagot sem.”
- „Sok húzó a majdnem semmiért”... Sokkal több gyakorlat és sokkal kevesebb elmélet kéne, valamint hozzáértő tanárok.”

Mindenképpen örvendetes jelenségnek tarthatjuk, hogy a könyvtár szakon tanuló hallgatók többsége másoknak is szívesen ajánlaná a könyvtár szakot. A pozitív irányultságú diákok a szakot piacképesnek, változatosnak és érdekesnek találják mindkét évfolyamon. Az elsőévesek gondolkodása a legtöbb esetben csupán a képzési időig terjed, míg a végzősök már sokkal inkább a könyvtárosként (illetve a könyvtáros diplomával való) elhelyezkedésre koncentrálnak az indoklások megfogalmazásakor. A szakmához való pozitív viszonyulást takar az a tény is, hogy akik nem ajánlanák a szakot, azok is a legtöbb esetben az elhelyezkedési nehézségekre és a tanszéki tapasztalataikra, azaz a szakma lényegén kívül eső tényezőkre hivatkoznak. Aggodalommal egyedül az tölthet el bennünket, hogy a nemmel válaszolóak 56 %-át (14 fő a 25-ből) egyáltalán nem sikerült szóra bírni, így azt, hogy ők miért viseltetnek ellenérzéssel a szakma iránt, soha nem fogjuk megtudni.

Az elképzelt karrier

A kérdőívünk utolsó kérdésével arra kerestük a választ, hogy a hallgatók milyen karriert szánnának saját maguknak:

Milyen munkahelyen, munkakörben, pozícióban képzeled el magát húsz év múlva? (Fejtse ki néhány mondatban!)

Értelemszerűen az elsőévesek kérdésében ehhez képest (részámolva a képzésben eltöltött 4–5 évet) 25 év szerepelt. A kérdéssel vállaltuk annak kockázatát, hogy egymással jórészt összehasonlíthatatlan válaszok születnek, viszont a nyitott kérdés természetéből adódóan ekkor olyan terveket is elmondhattak, amelyekre a kérdőív szerkesztő korábban nem is gondolt. Szintén tanulságos volt, hogy milyen szempontok mentén gondolkodnak a jövőjük-ről a diákok.

A válaszadási hajlandóság csekélyebb volt, mint az előző kérdések esetében, ami betudható annak, hogy a nyitott kérdésekre való válasz megfogalma-

A kérdés három különböző szempontot vetett fel: munkahelyet, munkakört és pozíciót. A vágyott munkakörre vonatkozóan nem kaptunk értékelhető mennyiségű adatot, így ennek az ismertetésétől ezúton kénytelenek vagyunk eltekinteni. A következő táblázat a vágyott munkahelyeket tekinti át. Az adatok értékelésénél figyelembe kell venni, hogy nagyon differenciált és szubjektív szöveges válaszokból próbáltunk meg kategóriákba szorítható motívumokat kiemelni, és azokból objektíven értékelhető adattömeget alkotni, így azokat tájékoztató jellegűnek tekinthetjük csupán. A következő táblázat az egyes motívumok említésének gyakoriságát szemlélteti.

Munkahelyek	Elsőévesek			Végzősök		
	db	A teljes minta %-ában	Az erre a kérdésre választ adók %-ában	db	A teljes minta %-ában	Az erre a kérdésre választ adók %-ában
Könyvtárban	26	25	30	23	43	48
Könyvtár, mellette pedagógus	12	11	14	7	13	15
Pedagógus	16	15	19	9	17	19
Könyvszakma egyéb területén	5	5	6	1	2	2
Egyéb kulturális területen	10	9	12	1	2	2
Informatikai terület	15	14	17	3	6	6
Egyéb bölcsész munka	6	6	7	4	7	8
Egyéb munka	10	9	12	14	26	29

zása nagyobb szellemi erőfeszítést igényel, különösen egy öt oldalas kérdőív legvégén. Az elsőévesek 81%-a, a végzősök 89%-a válaszolt a kérdésre és fogalmazta meg a jövővel szembeni elvárásait.

A felsorolás egyértelművé tétele érdekében kiemeltek néhány olyan területet, amelyeket gyakran említettek. A könyvszakma egyéb területei közül jelen esetben a könyvkiadót és a könyvesboltot említett-

tek a leggyakrabban, mint lehetséges munkahelyet. Az informatikai területen számítástechnikával foglalkozó cégek, egyéb kulturális területen a művelődési házak, egyéb tipikus „bölcsész” foglalkozások közül pedig a kutatóműhelyek, fordítóirodák jönnek leggyakrabban számításba. Az „egyéb” kategóriában a legváltozatosabb lehetőségek merültek fel, melyek igen széles keretek között mozognak: rendezvényszervezés, reklámtervezés, stílustervezés, masszázsstúdió rendszerint saját vállalkozás keretében; ezen túl említették még a népművész, zenész, festőművész foglalkozásokat, de a nyugdíjas és a háztartásbeli is felmerült mint potenciális karrierlehetőség.

A válaszok nagyjából megfeleltek az eddigiek alapján kialakult várakozásainknak. A végzősöknek csaknem fele szeretné, de legalábbis nem zárja ki a könyvtári pályán való elhelyezkedés lehetőségét, amihez ha hozzávesszük azokat, akik iskolai könyvtárban, és mellette pedagógusként kívánnak dolgozni, elmondható, hogy a többségben megvan a szak-

könyvtár szakra, így megnő a szakma iránt elkötelezettség aránya a mintán belül.

Amint az szintén várható volt az előző kérdésekre adott válaszok alapján, az elsőévesek körében az informatikai érdeklődés fokozottabb, és így szívesen gondolkodnak a technológiához szorosabban kötődő munkahelyekben. Meglepő viszont, hogy a teljesség igénye nélkül felsorolt egyéb karrierlehetőségeket, melyek többségének semmiféle köze nincs a könyvtár szakon tanultakhoz, inkább a végzősök említették.

Bár a kérdésben azt is tudakoltuk a hallgatóktól, hogy milyen pozícióban képzelik el magukat 20, illetve 25 év múlva, a válaszadóknak csak egy töredékénél jelent meg ez is szempontként. Mivel a válaszoknak csak egy igen kis hányada adott pontos meghatározást arra vonatkozóan, hogy milyen szintű vezetőként kíván tevékenykedni a jövőben, a következő táblázatban, csak azt tudtuk összefoglalni, hogy a válaszadó vezetőként, vagy alkalmazottként képzelel el magát két, két és fél évtized távlatában.

	A szempont említése		Alkalmazott		Vezető	
	Válasz	A válaszadók %-ában	Válasz	A pozíciót szempontként említők %-ában	Válasz	A pozíciót szempontként említők %-ában
Elsőéves	23	27	10	43	13	57
Végzős	25	48	6	24	19	76

ma iránti elkötelezettség. Az elsőévesek közül 30% gondolkozik egyáltalán könyvtári karrierben és 14% lenne iskolai könyvtáros és mellette pedagógus. A könyvtári pálya iránti fokozott orientáció a képzés végére, feltehetően a tanulmányaik alatt szerzett tapasztalataiknak köszönhető. Felmerül természetesen a lemorzsolódás lehetősége is, miszerint, akik eredendően nem szeretnének könyvtárosok lenni, azok az utolsó évben már nem járnak a

A végzősök válaszaiban szerepel nagyobb súllyal a kérdés, hiszen 48%-uk tett valamilyen utalást a kívánt pozícióra vonatkozóan, szemben az elsőévesek mindössze 27%-ával. A pozíciót szempontként említők között is a végzősöknél nagyobb arányban vannak azok, akik inkább vezetőként szeretnének dolgozni.

Összegzés

A 106 elsőéves és 54 végzős hallgatóval készült kérdőíves vizsgálat eredményeiből kétféle következtést vonhatunk le. Egyrészt két különböző évfolyam könyvtáros szakma iránti két különböző attitűdjét vizsgálhatjuk, másrészt következtethetünk arra, hogy a képzés milyen irányban módosította a hallgatók karrier-elképzeléseit. Az adatok elemzésekor, a két évfolyam összehasonlításánál figyelembe kell vennünk a lemorzsolódás tényét is, hiszen ez a minta összetételében meghatározó változásokat eredményezhet. Biztos következtetések levonását, illetve a fenti bizonytalanság felszámolását csak egy követéses vizsgálat eredményei tennék lehetővé.

A könyvtár szak választásának motivációs összetevői szerint az elsőéves hallgatóknál erősödik a modern könyvtáros két jellemző szerepére (a professzionális információs szakember és a szociális munkás) való orientáltság, míg a végzősöknél inkább az érzelmi motiváltság dominál (szeretem a könyveket, a szeretem a könyvtár légkörét). Mivel a szakválasztás motivációjában nem játszik szerepet a képzés, az eredményekben két különböző érdeklődéssel, tervekkel a szakra érkező csoport könyvtárossággal szembeni különböző attitűdjét szemlélhettünk.

A tantárgyakkal szembeni várakozás, illetve a végzősök esetében a tapasztalatok alapján való értékelés arra mutatott rá, hogy az elsősöket az informatika, információtechnológia iránti fokozott érdeklődés jellemzi, a végzős hallgatókat pedig a tájékoztatás és az olvasáskutatás foglalkoztatja elsősorban. Ennek egyik oka lehet a könyvtár szak informatikus-könyvtáros szakká való átnevezése, mely a két évfolyam beiskolázása között zajlott le. Az érdeklődési kör ezen különbözősége szintén nem a képzés hatásának tulajdonítható, hanem annak, hogy kü-

lönböző érdeklődésű hallgatókat iskoláztak be a legutóbbi időszakban, mint néhány évvel korábban.

Az elsőévesek jelentős része nem kialakult karrier-elképzelésekkel érkezik a könyvtár szakra. Akik eldöntötték már, hogy hol szeretnének dolgozni a továbbiakban, azoknál azonban többségben vannak, akik könyvtárban kívánnak elhelyezkedni. Nagyobb arányban vannak az elsőévesek között azok, akik semmiképpen sem szeretnének könyvtárosok lenni. A végzősök nagyobbik része kifejezetten könyvtárban, vagy iskolai könyvtárban és mellette pedagógusként szeretne dolgozni. A könyvtáros szakmával szembeni ellenérzések leküzdésében már nagy szerepet játszhat a képzés.

Az elsőévesek és a végzős hallgatók azon területeken szeretnének elhelyezkedni, amely területet korábban is érdekesnek találták a képzés során. A végzősök körében a legnépszerűbb a tájékoztató és az olvasószolgálatos munka, az elsősöknél az informatikusi. Vágyott előrelépés tekintetében a végzősök optimistábbak, hiszen náluk nagyobb arányban szerepelt a pozíció mint szempont, illetve általában véve magasabb beosztásokat remélnak maguknak 20–25 év távlatában nézve a jövőjüket.

A képzés összességében pozitívan befolyásolja a hallgatók könyvtáros szakma iránti elkötelezettségét, attitűdjét, hiszen az utolsó évek – mind a nyitott mind a zárt kérdések esetében – sokkal inkább a könyvtáros pálya mellett foglaltak állást jövőjüket illetően. A jelenségre újabb magyarázattal szolgálhat a lemorzsolódás, melynek mértékét nem mértük, azonban lehetséges, hogy a végzős hallgatók válaszaiban kimutatható mélyebb elkötelezettség a szakma irányában csak annak tudható be, hogy csak azok jutottak el a képzés utolsó félévéig, akiknek terveik vannak egy ilyen típusú képzettség feloldása csak egy követéses vizsgálat által lenne lehetséges, melynek elvégzése a későbbiekben mindenképpen indokolt lenne.

A szakma vonzóbbá tételét célzó stratégiai cél megvalósítását szem előtt tartva szeretném végül felhív-

ni a figyelmet egy az 1990-es évek közepén lefolytatott nemzetközi vizsgálat eredményére, melyben a könyvtárosság alacsony presztízsének legfőbb okaként a szakma „láthatatlanságát” jelölték meg.¹⁸ Valamennyi kérdőív kiértékelését követően arra a megállapításra jutottam, hogy a könyvtár szakra felvételző hallgatók jelentős része nagyon kevés ismerettel rendelkezik a szakmára vonatkozóan, így nem beszélhetünk tényleges, tudatos pályaválasztásról esetükben. (Mellékesen jegyzem meg, hogy ez már évtizedekkel ezelőtt is ugyanebben a formában felmerült problémaként Magyarországon.¹⁹ A kutatás alapján ez jelenti a legnagyobb problémát, melyre hatékony megoldás találása már a döntéshozók felelőssége.

Irodalom

BARTOS Éva: Küszöbön a magyar könyvtárosképzés átalakulása. In: *Könyv, könyvtár, könyvtáros*, 2004. (13.) 5. sz. 3–8. p.

CLARE, J. – GOULDING, A. Is the female of species less ambitious than the male, The career attitudes of students in departments of information and library studies. In: *Journal of Librarianship and Information Science*, 1999. (31.) 1. sz. 7–19. p.

GEREBEN Ferenc: *Könyv, könyvtár, közönség (A magyar társadalom olvasáskultúrája olvasás- és könyvtárszociológiai adatok tükrében)* Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 1998.

The Image of the Library and Information Profession. How we see Ourselves – An Investigation. A report of an empirical study undertaken on behalf of IFLA's Round Table for the Management of Library Association. Ed. by: Prins, Hans – De Gier, Wilco, München – New Providence – London – Paris, K. G. Saur, 1995. (IFLA Publications, 71.)

HILDENBRAND, Suzanne: Still Not Equal: Closing the Library Gender Gap. In: *Library Journal*, 1997. (122.) 5. sz. 44–46. p.

HOUGHTON, David James: Understanding Librarians in an IT age. In: *VINE*, 1999. (111.) 49–54. p.

JANZEKOVIC, N., ZUPANC, S., VOVK, D. and ŽUMER, M.: Student Today – What About Tomorrow? Attitudes and Expectations of Students of Department of Library and Information Science and Publishing in Ljubljana. In: *Human Beings and Information Specialists, Future Skills, Qualifications, Positioning: Proceedings of the 10th International BOBCATSSS Symposium on Library and Information Science*, January 28–30, 2002, Portorož: 241–253. p.

KOZMÁNÉ SIKE Emese: Könyvtárok(sokk) az ezredfordulón. In: *Könyv, könyvtár, könyvtáros*, 2002. (11.) 6. sz. 15–26. p. és 8. sz. 19–30. p.

LASKAY Erika: A könyvtár, ahogy a jövő szakemberei látják. In: *Könyvtári kis híradó*, 1996. (1.) 3. sz. 1–2. p.

SINGER Gordon, R. – NESBEIT, S. Who we are, where we are going: a report from the front. In: *Library Journal*, 1999. (124.) 9. sz. 36–39. p.

SKALICZKI Judit: Az információs esélyegyenlőség és a demokrácia helye: a könyvtár A könyvtári terület stratégiai céljai 2003–2007. In: *Tudományos és műszaki tájékoztatás*, 2003. (50.) 9–10. sz. 375–381. p.
http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=3369&issue_id=444 (letöltve: 2004. november 24.)

TÓTH Máté: Attitudes and expectations of students toward librarianship in Hungary – Results of a National Survey = Librarianship in the Information Age, Proceedings of the XIII. International BOBCATSSS Symposium, Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanárképző Főiskolai Kar – Høgskolen i Oslo, 2005. 78–90. p.

TÓTH Máté: A könyvtáros szakma szerepváltása a digitális korban - Trendek a hazai és nemzetközi könyvtárügyben. In: *Tudományos és műszaki tájékoztatás*, 2004. (51.) 1. sz. 16–29. p. http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=3486&issue_id=447 (letöltve: 2004. november 24.)

VIDRA SZABÓ Ferenc: A könyvtárhasználati szokások változásai az utóbbi tíz évben. In: *Könyvtári Figyelő*, 1997. (43.) 1. sz. 59–71. p. <http://www.ki.oszk.hu/kf/1997/1/vidra.html> [letöltve 2005. február 15.]

VIDRA SZABÓ Ferenc: A könyvtáros pálya egy szociológiai vizsgálat tükrében. Budapest, OSZK-KMK, 1988. 11–2. p.

Jegyzetek

1. SKALICZKI Judit: Az információs esélyegyenlőség és a demokrácia helye: a könyvtár. A könyvtári terület stratégiai céljai 2003–2007. In: Tudományos és műszaki tájékoztatás, 2003. (50.) 9–10. sz. 375–381.p.
http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=3369&issue_id=444 (letöltve: 2004. november 24.)
2. BARTOS Éva: Küszöbön a magyar könyvtárosképzés átalakulása. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2004. (13.) 5. sz. 3–8. p.
3. A kutatás eredményei részben publikálásra kerültek a XIII. Nemzetközi BOBCATSSS szimpóziumon hasonló címen megtartott előadást követően: TÓTH Máté: Attitudes and expectations of students toward librarianship in Hungary – Results of a National Survey = Librarianship in the Information Age, Proceedings of the XIII. International BOBCATSSS Symposium, Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanárképző Főiskolai Kar – Högskolen i Oslo, 2005. 78–90. p.
4. Ennek bizonyítékát szolgáltatták a témában érdekelt és a vizsgálati eredményeket ismerő egyetemi, főiskolai oktatókkal folytatott beszélgetéseim, illetve a fent említett munkabizottsági vita.
5. VIDRA SZABÓ Ferenc: A könyvtáros pálya egy szociológiai vizsgálat tükrében. Budapest, OSZK-KMK, 1988. 11–12. p.
6. Ld. pl.: HILDENBRAND, Suzanne: Still Not Equal: Closing the Library Gender Gap In: Library Journal, 1997./5. 45. p.
7. VIDRA SZABÓ Ferenc, 1988. 16. p.
8. KOZMÁNÉ SIKE Emese: Könyvtáro(sokk) az ezredfordulón. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2002. (11.) 6. sz. 15-26. p.; 8. sz. 19–30. p.
9. TÓTH Máté: A könyvtáros szakma szerepváltása a digitális korban - Trendek a hazai és nemzetközi könyvtárügyben. In: Tudományos és műszaki tájékoztatás, 2004. (51.) 1. sz. 16–29. p. http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=3486&issue_id=447 (letöltve: 2004. november 24.)
10. HOUGHTON, David James: Understanding Librarians in an IT age = VINE 1999. (111.) 49-54. p.
11. SINGER, Gordon, R. and NESBEITT, S.: Who we are, where we are going: a report from the front. In: Library Journal. 1999. (124) 9. sz. 38. p.
12. JANZEKOVIC, N., ZUPANC, S., VOVK, D. and ŽUMER, M.: Student Today – What About Tomorrow? Attitudes and Expectations of Students of Department of Library and Information Science and Publishing in Ljubljana. In: Human Beings and Information Specialists, Future Skills, Qualifications, Positioning: Proceedings of the 10th International BOBCATSSS Symposium on Library and Information Science, January 28–30, 2002, Portorož. 245. p.
13. CLARE, J. – GOULDING, A.: Is the female of species less ambitious than the male, The career attitudes of students in departments of information and library studies. In: Journal of Librarianship and Information Science. 1999. (31.) 1. sz. 11. p.
14. NAGY Attila a szakon tapasztalható lemorzsolódásra utalva a következő megjegyzést fűzte a táblázatokhoz: „a végzősök nem más generáció, hanem egy másik, szűrt, maradék, válogatott, elhivatott minta”. A jelen vizsgálat által feltárt tények sem az ő, sem az én magyarázatomat nem bizonyítják maradéktalanul, az értelmezésnél érdemes tehát erre is odafigyelni, mint lehetséges újabb szempontra.
15. LASKAY Erika: A könyvtár, ahogy a jövő szakemberei látják. In: Könyvtári kis híradó, 1996. (1.) 3. sz. 1–2. p.
16. A szöveges válaszokból kiderül, hogy a sok nemleges választ adó egyetemista a könyvtáros pályával szemben viselkedik ellenérzéssel, vagy a képzőintézményével szemben kritikus ilyen mértékben. Mivel a tanulmánynak nem célja az egyes képzőintézmények bármilyen minősítése, ezek ilyen szempontú elemzésétől ezúton eltekintek.
17. V.ö.: VIDRA SZABÓ Ferenc: A könyvtárhasználati szokások változásai az utóbbi tíz évben. In: Könyvtári Figyelő, 1997. (43.) 1. sz. <http://www.ki.oszk.hu/kf/1997/1/vidra.html> [letöltve 2005. február 15.]; GEREBEN Ferenc: Könyv, könyvtár, közönség (A magyar társadalom olvasáskultúrája olvasás- és könyvtárszociológiai adatok tükrében) Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 1998.
18. The Image of the Library and Information Profession. How we see Ourselves – An Investigation. A report of an empirical study undertaken on behalf of IFLA's Round Table for the Management of Library Association. Ed. by: Prins, Hans – De Gier, Wilco, München – New Providence – London – Paris, K. G. Saur, 1995. (IFLA Publications, 71.)
19. vö. VIDRA SZABÓ Ferenc, 1988. 21. p.

GYÁSZHÍREK

2005. november 16-án, életének 91. évében elhunyt

dr. Horváth Magda

az OSZK KMK ny. főmunkatársa, Szabó Ervin-díjas könyvtáros. Munkásságáról lapunk következő számában megemlékezünk. (A szerk.)

Gyászol a Pécsi Tudományegyetem Könyvtára
2005. november 29-én, életének 87. évében elhunyt

dr. Ruzsás Lajosné dr. Faluhelyi Veronika

a Pécsi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárának megalapítója, majd 28 éven keresztül igazgatója. 1960-ban látott hozzá a pécsi orvosi könyvtár, később a dunántúli régió egészségügyi könyvtári hálózatának megszervezéséhez, amellyel megalapozta a mai Orvostudományi és Egészségtudományi Centrum Könyvtárát.

Halála nagy veszteség a magyar és azon belül az orvosi könyvtári szakmának.

2005. december 17-én elhunyt

dr. Rózsa György,

a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának nyugalmazott főigazgatója.

Emléküket megőrizzük.